

Prikaz knjige Platon, "Menon", priredio F. Grgić

Gregorić, Pavel

Source / Izvornik: **Filozofska istraživanja, 1999, 74, 640 - 644**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:424022>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Platon

Menon

Preveo i priredio Filip Grgić,

KruZak, Zagreb 1997.

I

Jedno od središnjih metodoloških pitanja koje od davnina zaokuplja tumače Platonove misli jest: s kojim Platonovim djelom treba započinjati studij njegove filozofije? Proklo smatra da je dijalog *Alkibijad I* najprikladnije štivo za uvođenje u Platona zbog prvenstva teme koju obrađuje, a to je, prema Proklu, spoznaja samoga sebe. Današnja pak nastavna praksa u najvećim sveučilišnim središtima izučavanja antičke filozofije navodi na zaključak da je najprimjereniji uvod u Platona dijalog *Menon*. Primjerice, u jednoj akademskoj godini na Oxfordu studenti filozofije i klasičnih jezika svaki trimestar mogu slušati drugog predavača gdje izlaže predavanja ili vodi seminar o *Menonu*, a slično je i na drugim velikim sveučilištima. Osnovni razlog takve zastupljenosti *Menona* u nastavi jest to što se niti u jednom pojedinačnom Platonovom djelu ne presijeca toliki broj momenata karakterističnih za njegovo cjelokupno stvaralaštvo kao u *Menonu*, pa se stoga taj dijalog od svih pojedinačnih djela može smatrati reprezentativnim za cjelinu Platonove filozofske djelatnosti.

Naime, u prvom dijelu dijaloga Sokrat razgovara o načinu stjecanja vrline (70a1–80d4) s mladim, ljepuškastim, obrazovanim i politički probitačnim (tesalskim aristokratom) po kojemu je dijalog dobio ime. Ovdje vidimo Sokrata koji ispituje svojeg sugovornika na svoj uobičajen način poznat iz ranih Platonovih djela poput *Harmida*, *Laheta* ili *Protagore*. Također, ovdje se susrećemo i s prepoznatljivom idiomatikom Platonove teorije ideja. Međutim, tom se idiomatikom još uvijek referira na sokratički *eidos*, dakle na općost koja, za razliku od platoničkog *eidos*a, nije odijeljena od pojedinačnih predmeta koje određuje, te kojoj osim epistemološkog ne pripada i ontološko prvenstvo. U drugom dijelu dijaloga (80d5–86c3) po prvi puta susrećemo teoriju o učenju kao prisjećanju koja predstavlja epistemološku konzekvenciju teorije o besmrtnosti duše, što se kasnije u razrađenijem obliku izlaže u *Fedonu* i *Fedru*. Drugim dijelom *Menona* prevladava interes za geometriju koji je karakterističan za kasnijeg Platona (»Neka nitko nevičan geometriji ne ulazi!« stajalo je na ulazu u Plato-

novu Akademiju koja je osnovana približno u isto vrijeme kad je napisan *Menon*), jer se geometrijskim izvodima ovdje demonstrira teorija o prisjećanju. U trećemu dijelu (86c4–100c2) po prvi puta uočavamo primjenu hipotetičke metode iz matematike u filozofiji, koju Platon rabi u kasnijim djelima poput *Fedona*, *Države* i *Parmenida*. Najzad, ovdje po prvi puta čujemo za razlikovanje između znanja i ispravnog mnijenja, pri čemu se ta dva oblika spoznaje još ne razlikuju s obzirom na ontološki status predmeta koje zahvaćaju, kao što je to slučaj u kasnijim dijalozima. Zbog naznačenog odnosa spram ostalih Platonovih djela, *Menon* se smješta u prijelazni period između ranog perioda aporetičkih dijaloga obilježenih Sokratovim likom i srednjeg perioda u kojemu se razrađuje učenje o idejama, a datira ga se oko 386. pr.n.e.

Svaki od spomenutih momenata predstavlja zaseban filozofski problem kojega ovdje nije niti moguće niti potrebno izlagati, budući da je to primjereno učinjeno u knjizi koju je priredio dr. Filip Grgić. Stoga bih u drugom dijelu ovoga teksta rekao nešto o Platonovom odnosu prema Sokratovoj metodi istraživanja u ovom dijalogu, a u trećemu dijelu ukazao na aspekt *Menona* kojemu je u Grgićevoj knjizi poklonjeno manje pažnje, a tiče se Platonovog opisa Sokrata. No najprije nekoliko riječi o samom izdanju.

U ovoj knjizi *Menon* je po prvi puta preveden na hrvatski jezik, a prijevod prati grčki tekst priređen prema najboljem suvremenom izdanju R. S. Blucka. Tome prethodi kratak predgovor i bilješka o rukopisnoj tradiciji teksta, a slijedi dvanaest stranica filološko-historijskih napomena uz tekst i prijevod, te gotovo devedeset stranica filozofskog komentara analitičke orijentacije. Na koncu slijedi iscrpna bibliografija, sažetak na engleskom jeziku, te kazalo hrvatskih pojmova i imena.

Osim što je pojava prvog hrvatskog prijevoda *Menona* sama po sebi vrijedna spomena, Grgićev je prijevod uz to čitak i točan; (na jedine dvije značajnije netočnosti ukazat ću u daljnjem tekstu). Pojedinačna priredivačka i prevoditeljska rješenja obrazložena su u napomenama uz tekst i prijevod, a u prijevodu je integrirano čak devet dijagrama koji prate svaki korak geometrijskog izlaganja, čime se znatno olakšava čitanje drugog dijela dijaloga. Filozofski komentar podijeljen je na kraći uvodni dio, te tri dijela koji prate spomenutu strukturu dijaloga. Referirajući na recentnu literaturu vezanu uz ovaj dijalog, Grgić u komentaru analizira filozofski najre-

levantnije momente, ukazuje na probleme koji oni sadrže, izlaže već postojeće interpretacije, te sučeljava svoje vlastite. Iako se čitatelj ne mora složiti sa svim Grgićevim interpretacijama, one su uvijek argumentirane i potkrijepljene, tako da se u cijelosti može govoriti o vrlo vrijednom prilogu uz pomoć kojega bi uvođenje u Platonu i u nas moglo postati uvriježenom praksom.

II

Dijalog započinje Menonovim pitanjem o tome na koji se način stječe vrlina. Međutim, po običaju poznatom iz ranijih Platonovih dijaloga, Sokrat raspravu smjesta preusmjeruje na pitanje *što* vrlina uopće jest, jer Sokrat drži da nije moguće znati *kakvo* je X, ili bilo što drugo o X, prije nego se znađe *što* je X. A znati *što* je X pretpostavlja sposobnost davanja zadovoljavajuće odredbe tog X. Menonovi odgovori odražavaju onovremeno rašireno razumijevanje vrline, no podvrgnuti Sokratovoj elenktičkoj kušnji oni se pokazuju višestruko nedostatnima, jer niti jedan Menonov odgovor ne daje odredbu vrline same, *eidosa* vrline, onoga po čemu je svaka pojedina vrlina vrlina. Svojim ispitivanjem Sokrat je Menona satjerao u škripac, odnosno doveo ga u aporiju glede vrline, uslijed čega Menon uvida svoje neznanje vrline i priznaje da ne zna što ona jest.

Zbog takvog učinka na svoje sugovornike, Menon Sokrata uspoređuje sa drhtuljom, ribom koja električnim udarima omamljuje druge ribe s kojima dode u dodir. (Budući da je Platon vrhunski majstor analogije, valja napomenuti da postoji i fizička podudarnost između Sokrata i drhtulje, a to su izbuljene oči kao zajednička značajka te neobične ribe i Sokratovog osobnog opisa kakvogga nalazimo u Platonovom *Teetetu*, 143e9.) Oslanjajući se na vjerovanje da drhtulja i sama mora biti omamljena e da bi mogla omamljivati druge ribe, Sokrat se nadovezuje na Menonovu prisposobu i priznaje da niti sam ne zna ono što ispituje svoje sugovornike, u ovom slučaju – što je to vrlina.

Za razliku od ranijih dijaloga koji uglavnom završavaju aporijom, ovaj se dijalog nastavlja Menonovim metodološkim prigovorom Sokratu. Naime, ako Sokrat ne zna što je predmet njegova istraživanja, on ga ne može istraživati, jer čak da mu se slučajno i dovine, neće znati da je upravo to ono što traži. Sokrat poopćuje taj prigovor tako da dokida samu mogućnost istraživanja: naime, čovjek ne može istraživati niti ono što zna niti ono što ne zna; ono što zna ne može istraživati budući da to zna, pa mu nije potrebno nikakvo

istraživanje; ono pak što ne zna ne može istraživati budući da ne zna upravo ono što bi trebao istraživati.

O tom takozvanom »Menonovom paradoksu« raspravlja se od Aristotelova vremena do recentne literature. Grgić drži da se tu radi o dva različita prigovora koja treba lučiti. Prema Grgiću, Menonova formulacija donosi prigovor upućen konkretno Sokratovoj metodi istraživanja, a Sokratova reformulacija »tvrđi nešto sasvim drugo« (str. 144) i predstavlja prigovor upućen svakom mogućem istraživanju. Grgić smatra da Platon potonji prigovor rješava teorijom o učenju kao prisjećanju, a prigovor upućen Sokratovoj metodi istraživanja, hipotetičkom metodom.

Držim da Grgić nema dostatne temelje za svoju tvrdnju da postoji bitno razlikovanje između dva prigovora, te da za svaki od njih Platon ima drugačiji lijek. Naime, drugi prigovor predstavlja tek do paradoksa zaoštreno proširenje prvoga prigovora, pri čemu je prvi prigovor koji se odnosi na Sokratov način istraživanja obuhvaćen drugim prigovorom koji se odnosi na svako moguće istraživanje. Stoga smatram da je teorija o prisjećanju i njome implicirano razlikovanje između mnijenja i znanja Platonov odgovor na oba prigovora. Naime, mogućnost istraživanja općenito, uključujući istraživanje Sokratovom metodom, proizlazi iz mogućnosti istraživanja onoga što se ne zna. Naime, budući da je duša besmrtna, ona je već sve vidjela, pa se samo treba prisjetiti onoga što se hoće istraživati. Drugim riječima, još prije nego se latio istraživanja određenog predmeta, čovjek u sebi ima mnijenja o dotičnom predmetu, pa istraživanjem ta mnijenja treba probuditi, te ih utvrditi međusobnim povezivanjem. Time se istinita mnijenja zadržavaju, a ona lažna odbacuju. Kad se istinita mnijenja glede nekog predmeta toliko dobro utvrde da je za svako pojedino mnijenje moguće podastrijeti objašnjenje (*aitias logismos*) tako što će ga se ispravno povezati s nizom drugih relevantnih mnijenja, tada se može govoriti o znanju. Takav proces stjecanja znanja Platon nazivlje prisjećanjem, jer se radi o »ponovnom uzimanju znanja iz samoga sebe.«

To i takvo prisjećanje provodi se Sokratovom elenktičkom metodom. Naime, Sokrat svojim pitanjima budi sugovornikova mnijenja o tom predmetu, te ispitujući njihovu povezanost ili nepovezanost utvrđuje njihovu istinitost ili lažnost. No tu je važno uvidjeti da je temeljni cilj Sokratove metode spoznaja onoga *što* neki predmet jest zahvaćanjem *eidosa* tog predmeta putem njegove odredbe, bez čega ne može biti govora o znanju do-

tičnog predmeta. Stoga ako Sokratov sugovornik nije sposoban dati odredbu predmeta koji se istražuje, njegova mnijenja o tom predmetu ne mogu biti postojana i međusobno povezana. Tek nakon što se sugovornika dovede u aporiju uslijed koje on uvida da nema znanje o tom predmetu, te da njegova mnijenja nisu postojana i međusobno povezana, i samo tada, može otpočeti proces povezivanja i utvrđivanja njegovih mnijenja koji vodi k spoznaji toga što taj predmet jest pomoću njegove odredbe. U tu svrhu Sokrat se može služiti hipotetičkom metodom, ali i ne mora. Ona nije uvjet uspješnosti Sokratove metode istraživanja, kao što to Grgić smatra, već jedna od mogućih pomoćnih metoda. Naime, višestrukim ispitivanjem u vezi određenog predmeta, i bez korištenja hipoteza o tom predmetu, Sokrat može utvrđivati i povezivati postojeća mnijenja i stjecati znanje određenoga predmeta, kao što to čini u *Gorgiji*.

Zašto onda Platon uvodi hipotetičku metodu? Čini mi se zbog toga da bi ukazao na ispravnost temeljnog cilja Sokratove metode istraživanja. Naime, uspjeh svakog istraživanja, pa tako i onog Sokratovog, ne ovisi o tome koristi li se hipotetička metoda ili ne, već zadovoljava li se temeljni cilj Sokratove metode, ili ne. Drugim riječima, uspjeh istraživanja ovisi o tome da li se spoznalo što je X prije nego se pokušalo spoznati kakvo je X, ili štogod drugo u vezi s X.

Sokrat uvodi hipotetičku metodu na Menonovo inzistiranje da se prekine s istraživanjem pitanja što je vrlina, i da se preusmjeri na prvobitno pitanje o tome kako se ona stječe. Odgovorivši da sâm ne bi pokušavao tražiti kakva je vrlina prije nego li znađe što je ona, Sokrat ipak pristaje udovoljiti Menonu i to čini razmatranjem hipoteze da je vrlina znanje i da je stoga poučiva. Iz daljnje rasprave slijedi da ako je vrlina poučiva mora biti učitelja i učenika vrline, no niti sofisti kao samozvani učitelji vrline, niti veliki državnici priznati po vrlini, ne uspijevaju prenijeti vrlinu i tako učiniti druge dobrim ljudima, odakle slijedi da vrlina ipak nije poučiva. Budući da je činjenica da neki posjeduju vrlinu, a neki ne, te budući da je prvi nisu stekli niti po prirodi niti putem poduke, preostaje jedino to da je vrlina stvar božanskog usuda. Iako Sokrat priznaje da taj zaključak slijedi iz prethodnog razmatranja, važno je naglasiti da on s njime nije zadovoljan, jer odmah zatim dodaje: »No s time ćemo biti načistac (*to de safes peri autou eisometha*) kada, prije istraživanja o tome na koji način ljudi stječu vrlinu, najprije poduz-

memo istraživanje o tome što vrlina sama po sebi uopće jest.« Taj Sokratov nastavak na dvojbenu zaključak da je vrlina stvar božanskog usuda, Grgić prevodi: »To će nam biti jasno kada...«, što pogrešno sugerira da će temeljitije ispitivanje potvrditi zaključak da ljudi vrlinu stječu božjim usudom, čime prijevod propušta prenijeti jasan iskaz Sokratove suzdržanosti spram tog zaključka.

U svakom slučaju, taj iskaz suzdržanosti spram zaključka da se vrlina stječe božanskim usudom teško je moguće protumačiti drugačije nego kao Platonovu afirmaciju temeljnog cilja Sokratove metode, a to je spoznaja onoga što je neki predmet zahvaćanjem *eidos*a tog predmeta. I to je po svoj prilici mjesto na kojemu se Platon iz srednje faze razilazi sa Sokratom, odnosno Platonom iz rane faze. Dok Sokrat smatra da se *eidos* zahvaća odredbom i na tome staje, Platon se nedugo nakon pisanja *Menona*, možda upravo potaknut razmatranjima koja je u njemu iznio, upušta u promišljanje samog *eidos*a koje će promišljanje Platona dovesti do spoznaje da *eidos* nije samo najviša epistemološka, nego i najviša ontološka činjenica.

U svakom slučaju, čini mi se važnim istaći da metodu hipoteze na koncu *Menona* Platon dovodi do nezadovoljavajućeg zaključka upravo stoga što se njome pokušalo iznevjeriti Sokratovu metodu istraživanja i iznaći kakvo je X, prije nego se spoznalo što X uopće jest.

III

Iako je *Menon* zanimljiv prvenstveno zbog spomenutih filozofskih momenata, ne smije se zaboraviti njegova, vrlo općenito govoreći, politička dimenzija. Dijalog otpočinje tako što Menon, tesalska slika i prilika Alkibijada, pita Sokrata o načinu na koji se stječe vrlina. Drugim riječima, Menona zanima kako se postaje dobar čovjek, a to je u antičko političko pitanje *par excellence* o kojemu se naširoko raspravljalo.

Hipoteza da je vrlina znanje (*episteme*) i da je stoga poučiva (*didakton*), zapravo tvrdi da je vrlina nešto što jedan čovjek može prenijeti na drugoga slično kao što je geometrija ili tesarski zanat nešto što jedan čovjek prenosi na drugoga. Dakle, hipoteza tvrdi da jedan čovjek može drugoga učiniti dobrim čovjekom onako kako majstor svog šegрта čini postolarom. Istinitost te hipoteze značila bi mogućnost da postoje dobri ljudi koji uspijevaju i druge učiniti dobrima. Takvi bi ljudi, smatra Platon, bili istinski državnici, a njihovo znanje istinsko državničko umijeće (*Gorgija*, 513e, 515a, 517a, 521d).

O hipotezi da je vrlina poučiva Sokrat raspravlja s Menonom domaćinom u Ateni, eminentnim državnikom i demokratskim prvakom Anitom. To je isti onaj Anit na čiju će inicijativu Sokrat biti izveden pred sud za nepoštivanje tradicionalnih bogova i kvarenje mladih, otprilike četiri godine nakon vremena radnje *Menona*. Sokrat smatra da kada bi hipoteza bila točna, tj. kada bi vrlina bila poučiva, nužno bi moralo biti njezinih učitelja i učenika. Sokratov prijedlog da bi to možda mogli biti sofisti, budući da se oni vrlo uspješno prodaju pod učitelje vrline, Anit s gnušanjem odbacuje odgovarajući da sofisti kvare one koji se s njima druže i da bi im trebalo zabraniti pristup gradu.

Ako, dakle, sofisti nisu učitelji vrline, tko onda jest? Anit odgovara da je to bilo koji čestiti Atenjanin, (usporedi Meletov odgovor na Sokratovo pitanje tko mlade čini boljim ljudima u *Obrani*, 25a9-11). Sokrat za primjer uzima atenske državnike koji su najvećma na glasu po vrlini, poput Temistokla, Aristida ili Perikla, i pokazuje da oni niti od vlastitih sinova, do čijeg stjecanja vrline im je zacijelo bilo najviše stalo, nisu uspjeli učiniti dobre ljude, odakle Sokrat zaključuje da hipoteza ne stoji i da vrlina nije poučiva. Sokratov argument pokazuje da veliki državnici koje su Atenjani duboko štovali i smatrali upravo uzorima vrline, nisu bili u stanju druge ljude učiniti dobrima. Takvo što Anit naziva skandaloznom objedom i izriče neskrivenu prijetnju Sokratu: »Ja bih ti savjetovao, ako me želiš poslušati, da se čuvaš (*eulabeisthai*).« Svojim prijevodom: »Savjetovao bih te, ako me želiš poslušati: imaj više obzira,« Grgić mijenja smisao Anitovih riječi i otupljuje oštricu upozorenja koje upućuje na *Obranu* gdje se ta prijetnja obistinjuje.

Sokrat nastavlja ispitivanje s Menonom i potvrđuje zaključak koji je razljutio Anita. Iako su možda sami ljudi od vrline, veliki državnici vrlinu ne znaju prenijeti na druge. Stoga Sokrat zaključuje: »Vrlina ne bi mogla biti niti nešto po naravi niti nešto poučivo, već bi oni koji bi je stjecali to činili božanskim usudom bez uma, ako među državicima ne bi bilo nekog takvog da i koga drugoga učini državnikom«, a takav bi čovjek, s obzirom na vrlinu, među postojećim državicima bio poput Tirezije među mrtvima u Hadu – »istinska stvar među sjenkama« (100a).

Čini mi se da ovim sugestivnim 'ako' Platon ne želi tek ostaviti logičku mogućnost da učitelji vrline ipak postoje, te tako održati hipotezu da je vrlina poučiva, kao što to smatra Grgić. Štoviše, tim znakovitim 'ako' Platon suptilno navodi čitatelja da u Sokratu prepo-

zna onoga tko na svoj osebujan način druge čini dobrim ljudima, onoga istinskoga državnika koji i druge čini državicima, onoga tko je »istinska stvar među sjenkama«. U *Gorgiji*, koji se po mnogo čemu smatra *Menonu* najbližim Platonovim djelom, Sokrat se izrijetkom naziva jedinim istinskim državnikom, odnosno jedinim čovjekom koji svoje sugradane čini boljim ljudima. U *Menonu* se ista ocjena Sokrata kao jedinog učitelja vrline nastavlja i dodatno potvrđuje.

Valja se upitati koji je razlog Platonovog izrazito angažiranog portreta Sokrata gotovo petnaest godina nakon njegove smrti. Držim da bi odgovor mogao biti u spisu *Optužba Sokratova*, kojega je, prema Hackforthu, 388. godine pr.n.e. napisao atenski sofist Polikrat. Najvjerojatnije se radi o retoričkoj demonstraciji (*epideixis*) sastavljenoj kao fiktivni Anitov govor kojim se na sudu iznosi optužba protiv Sokrata, pri čemu je Polikrat vjerojatno pred sobom imao ponajprije Platonovu *Obranu Sokratovu*. Polikratov je spis izgubljen, no uvriježno je mišljenje da se njegove osnovne crte dađu rekonstruirati iz kasnije sokratske literature, a ponajprije iz *Obrane Sokratove* koju je u 4. stoljeću n.e. napisao retoričar Libanije iz Antiohije. Iz Libanija se može razaznati da se Polikratova optužba ponajprije temeljila na tvrdnji da je Sokrat kvario mlade i one koji se s njim druže činio lošijim ljudima. U kontinuitetu s *Gorgijom*, Platon u *Menonu* odgovara upravo suprotno: od svih ljudi koji su se u prošlosti i sadašnjosti kretali atenskim trgovima, jedino je Sokrat svoje sugovornike činio boljim ljudima.

O tome da bi *Menon* odista mogao biti Platonova druga obrana Sokrata – ovoga puta od napada iz Polikratova pera – govori spominjanje Polikratova imena u *Menonu* 90a4, (iako nije sigurno misli li se na ovoga Polikrata ili tiranina s otoka Sama), te činjenica da se u dijalogu pojavljuje upravo Anit, *mastermind* Sokratovog procesa u čija je usta Polikrat stavio svoj govor. U dijelu dijaloga u kojemu Anit razgovara sa Sokratom mogu se pronaći zanimljive podudarnosti s onim što se o Polikratovom govoru dađe razabrati iz Libanija, što ujedno rasvjetljava na prvi pogled nerazvidne elemente Sokratove argumentacije u tom dijelu.

Najprije valja znati da je Anit po zanimanju bio postolar i da je stekao prilično bogatstvo svojim obrtom. Veći broj izvora govori o tome da je Anit smatrao poduzetnost i njome stečeno bogatstvo vrhunskim vrijednostima. Štoviše, iz Libanija (gl. 28) se dađe jasno razabrati da je Polikratov Anit optužio Sokrata

za omalovažavanje obrta i obrtnika, jer je smatrao da se Sokrat u svojim analogijama sprda s obrtnicima i njihovim nastojanjem da svojim obrtom časno steknu bogatstvo. Istovremeno, Polikratov Anit (Lib. gl. 24, 153 i dalje), baš kao i Platonov (91c1-5, 92a7-b4), iznimno je netrpeljiv prema sofistima.

Sokrat u *Menonu* uvodi Anita u razgovor predstavljajući ga kao sina »bogatog i mudrog Antemiona«, spominjući Antemionovo časno stečeno bogatstvo u čak četiri Stephanusova retka. Time se po svoj prilici želi ukazati na podrijetlo Anitovog vrijednosnog sustava. Sokrat u ispitivanju Anita podražava taj vrijednosni sustav insistirajući da je učitelj onaj tko uspješno prodaje svoje znanje, kao što je obrtnik onaj tko uspješno prodaje svoje proizvode ili svoj rad. Dovodeći Anita do spoznaje da sofisti odgovaraju tom opisu učitelja, Sokrat zapravo pokazuje da se sofisti odlično uklapaju u Anitov vrijednosni sustav. Naime, ako je vrijednost privređivati prodajom svojeg znanja ili rada, onda Anit ne samo da nema što prigovoriti sofistima, nego ih treba smatrati iznimno vrijednima, jer sofisti zarađuju mnogo više od obrtnika. Sokrat kao primjer navodi Fidiju koji je zaradio mnogo manje od Protagore, a Libanije navodi da je Polikratov Anit u svom govoru spominjao Fidiju, vjerojatno slaveći njegovo kiparsko umijeće (gl. 88). Temeljeći svoj argument, dakle, na Anitovom vlastitom vrijednosnom sustavu, Sokrat pokazuje dvije stvari. Prvo, da je Anit u proturječju sa samim sobom kad se obrušava na sofiste. Drugo, da je svojim obrušavanjem na sofiste Anit sam kriv po jednoj od točaka vlastite optužnice jer omalovažava sofiste koji se bave svojim »obrtom« i njime stječu bogatstvo.

Osim toga iz Libanije također saznajemo da je Polikratov Anit Sokrata optužio za omalovažavanje pjesnika (gl. 62 i dalje) i rušenje njihova autoriteta. Jedno od pjesničkih imena koje Polikratov Anit najčešće spominje u svojoj optužnici jest Teognid, kojega Sokrat u *Menonu* obilato citira (95e9-96a4) jasno pokazujući da on proturječi samome sebi s obzirom na to je li vrlina poučiva ili nije, odakle slijedi da Teognid ne zna odgovor na to pitanje. Nadalje, dok je Polikratov Anit apelirao na Atenjane da će se okoristiti ako osude Sokrata (Lib., gl. 29), *Menon* završava Sokratovim apelom na Menona da umiri Anita i tako učini korist Atenjanima, pri čemu se smjera na Anitovu mržnju spram Sokrata koja je u dovela do procesa protiv Sokrata i smrtne kazne.

Moguće je navesti još nekoliko takvih podudarnosti, no prije iscrpnije filološke i historijske analize, odnos između Polikratove *Optužbe*

i Platonovog *Menona* kojega sam ovdje pokušao naznačiti ipak ostaje tek radna hipoteza za moguće tumačenje *Menona* i Platonovih motiva za sastavljanje tog važnog dijaloga.

Pavel Gregorić

Darko Polšek (ur.)

Sociobiologija

Zbornik radova

Hrvatsko sociološko društvo/

Naklada Jesenski i Turk, Zagreb

1997, 368 str.

Sociobiologija je zbornik reprezentativnih radova iz ove biologijske discipline kojega je priredio Darko Polšek, u izdanju Hrvatskoga sociološkog društva i Naklade Jesenski i Turk. Zbornik se sastoji od sljedećih cjelina: Uvod, Enciklopedijske natuknice, Sociobiologija prije Wilsona, Wilsonova sociobiologija, Jedan Wilsonov životopis, Suvremena sociobiologija, Sociobiologija i teorija igara, Sociobiologija i etika. Zbornik na kraju donosi odabranu bibliografiju, bilješke o autorima i kazalo imena.

Polšek uvodno definira sociobiologiju kao granu evolucijske biologije i populacijske biologije koja se temelji na tvrdnji o genetskoj uvjetovanosti socijalnog ponašanja prirodnih vrsta i na tvrdnji da to ponašanje možemo objasniti darvinističkim mehanizmima odabiranja. Prema Edwardu Wilsonu, začetniku sociobiologije, to je »hibridna disciplina« koja sadrži spoznaje etologije, ekologije i genetike, te predstavlja »novu modernu sintezu« koja, s neodarvinističkih pozicija, preoblikuje strukturalističku i ne-genetičku sociologiju. Program ovako shvaćene sociobiologije Wilson je iznio 1975. u djelu *Sociobiologija. Nova sinteza*, određivši kao njezina osnovna područja istraživanja agresivnost, spolnost i spolno odabiranje, roditeljski ulog, ženske reproduktivne strategije, roditeljstvo i roditeljsku manipulaciju, sukob generacija i spolova, selekciju srodnika, altruizam i recipročni altruizam. Za sociobiologe značajno je napuštanje teorije *grupne selekcije* u korist teorije *individualne selekcije*. Da bi objasnili neke činjenice koje tome proturječe (poput same činjenice altruizma), sociobiolozi koriste matematičke modele i modele teorije